ISSN 2029-1701
ISSN 2335-2035 (Online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2017 (18)
Scientific articles

KEITIMASIS INFORMACIJA IR TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS TIRIANT SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ATVEJUS

Gediminas Bučiūnas*

**Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas*
Teisės katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas +370 37 303673

Kauno apygardos prokuratūra, prokuroras
Laisvės al. 32, LT-44240 Kaunas
Telefonai: +370 686 41 886, +370 37 409653
El. paštai: gediminas.buciunas@prokuraturos.lt; gediminas1967@gmail.com

Vilius Velička **

***Lietuvos policijos mokykla Policijos veiklos skyrius*
Mokslo g. 2, Mastaičių k., Alšėnų sen., Kauno rajonas
Telefonas +370 700 60034

Mykolo Romerio universitetas Viešojo saugumo fakultetas
Policijos veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas +370 37 303655
El. paštas: vilius.velicka@policija.lt

Anotacija. Pastaruoju metu Lietuvoje daugėja smurto protrūkių artimoje aplinkoje, nusinešančių vaikų bei suaugusiųjų gyvybes. Šis socialinis reiškinys verčia valstybę imtis atitinkamų teisės aktais reglamentuotų priemonių, siekiant sumažinti smurtą artimoje aplinkoje. Šio mokslinio tyrimo objektas sietinas su nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, tyrimu. Autoriai gilinsis į smurto artimoje aplinkoje tyrimo sėkmei trukdančių kliūčių identifikavimą.

Greta tradiciškai visiems jau gerai žinomo smurto tramdymo įrankio – baudžiamojo įstatymo, daugiau kaip penkerius metus (įsigaliojo nuo 2011 m. gruodžio 15 d.) galioja Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Puiku, kad reikiami teisiniai instrumentai sukurti, priimti ir gana plačiai taikomi praktikoje. Drauge tai kelia klausimą, ar naujas teisinis instrumentas ir baudžiamasis įstatymas taikomi efektyviai. Vien tik pažvelgę į 2017 m. sausio–vasario mėn. įvykius Lietuvoje, kurie sukėlė didelį visuomenės susidomėjimą, pirmuosiuose visuomenės informavimo priemonių puslapiuose rasime informaciją apie įvykius Kėdainių ir Šiaulių miestuose. Tai leidžia teigti, kad smurto sumažinimas artimoje aplinkoje yra ne kelerių metų darbas, o ilgai trunkantis procesas. Tiriant smurtą artimoje aplinkoje dalyvauja įvairios savo paskirtimi, teikiamų socialinių paslaugų pobūdžiu, įgaliojimais, pavaldumu, nuosavybės forma institucijos. Pvz., specializuotas pagalbos centras, policija, prokuratūra, vaiko teisių apsaugos įstaiga ir kt. Jau vien tik iš šio nepilno institucijų sąrašo matyti, kiek daug institucijų yra įtraukta į apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje procesą. Šio tyrimo autoriai analizuodami vieningo atsako į smurtą artimoje aplinkoje modelį Lietuvoje dėmesį sutelks į:

- informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką artimoje aplinkoje gavimo šaltinius;
- gydymo įstaigų ar gydymo paslaugas teikiančių subjektų disponuojamos informacijos apie paciento sveikatos būklę teikimą teisėsaugos institucijoms esant požymiams, kad pacientų sveikatos sutrikdymo priežastis – galimai padaryti nusikalstami veiksmai prieš pacientus.

- nukentėjusiųjų socialinių poreikių vertinimo ir asmens, įtariamo / pripažinto kaltu, nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo sklaidą tiek institucijos viduje, tiek tarp institucijų;
- institucijų, dalyvaujančių tiriant smurtą artimoje aplinkoje, bendradarbiavimo formas.

Pagrindinės sąvokos: informacija, smurtas artimoje aplinkoje, ikiteisminis tyrimas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

ĮVADAS

Kiekvieno žmogaus gyvybė reikalauja besąlygiškos pagarbos. Tai akcentuojama daugelio pasaulio šalių pagrindiniame įstatyme – Konstitucijoje, kurioje atskiru straipsniu reglamentuojama žmogaus gyvybės, kaip vienos didžiausių vertybių Visatoje, apsauga. Pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucijos 19 str. nurodo, kad „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas.“[1] Todėl valstybė, siekdama apsaugoti svarbiausius teisinius gėrius, priima teisės aktus, įsteigia atitinkamas institucijas. Pvz., viena iš tokių institucijų yra policija, kurios veiklą reglamentuojančio Lietuvos Respublikos policijos įstatymo (toliau – Policijos įstatymas) 5 str. 1 d. 2 p. įtvirtintas vienas iš policijos uždavinių – asmens, visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos užtikrinimas.[2] O vienas iš teisės aktų, numatančių teisinę atsakomybę už pavojingas visuomenei, neteisėtas veikas, yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – BK). Pats baudžiamasis įstatymas tik apibrėžia, kokios veikos yra laikomos nusikalstamomis, bet nereglamentuoja duomenų / informacijos rinkimo proceso, siekiant nustatyti, ar padaryta veika yra nusikalstama ar ne, kas tokią veiką padarė. Tai reglamentuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – BPK), numatantis imperatyvią pareigą teisėsaugos institucijoms atskleisti nusikalstamą veiką. Šiame straipsnyje autoriai sąvokas „**informacija**“ ir „**duomenys**“ vartoja kaip lygiavertes.

2017 m. skaudūs įvykiai Kėdainių ir Šiaulių miestuose[3] paskatino šio tyrimo autorius pažvelgti į:

- informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje gavimo šaltinius;
- gydymo paslaugas teikiančių subjektų disponuojamos informacijos apie galimai pacientų patirtą smurtą artimoje aplinkoje teikimo specifiką teisėsaugos institucijoms;
- informacijos apie įtariamo / pripažinto kaltu asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo sklaidą tarp institucijų, susijusių su smurto artimoje aplinkoje tyrimu;

1 Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2 Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. TAR, 2015-07-03, Nr. 10818.
3 http://lietuvosdiena.lrytas.lt/kriminalai/kedainiuose-ziauriai-sumusta-vaika-buvo-galima-isgelbeti-bet-susimove-prokurorai.htm [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-05-02]
http://lietuvosdiena.lrytas.lt/kriminalai/2017/02/28/news/del-smurto-pries-17-metes-kudiki-jau-buvo-pradetas-tyrimas-bet-jis-buvo-nutrauktas-621806/ [interaktyvus]. [žiūrėta 2017-05-02]

- tarpinstitucinio bendradarbiavimo formas tiriant smurtą artimoje aplinkoje.

Skaudaus įvykio atvejo Lietuvoje raida: įvykis, pasižymėjęs brutalumu, elementarių visuomenės elgesio normų nepaisymu, po to kylantis visuomenės, politikų pasipiktinimas, reikalavimai aukštiems teisėsaugos institucijų vadovams atsistadydinti iš pareigų ir galiausiai „atpirkimo ožių“ suradimas – eilinių pareigūnų nubaudimas. Toks veiksmų ir sprendimų algoritmas neišsprendžia atsiradusios problemos, o ją tik dar labiau „užkonservuoja“. Nubausti eilinį policijos pareigūną ar prokurorą – tai lengviausias būdas nuraminti visuomenę. Autorių nuomone, bet kokiame tyrime, analizuojant iškilusias problemas ar priimant sprendimus, vieni iš svarbiausių elementų yra keitimosi informacija tarp įvairių subjektų procesai ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Juk kiekvieno tyrimo uždavinys, nesvarbu, ar tiriant nusikalstamą veiką, ar klimato kaitos įtaką gyvajai gamtai, yra surinkti informaciją iš skirtingų šaltinių, ją išanalizuoti taikant įvairius metodus, pateikti alternatyvius sprendimų būdus ir padaryti tinkamiausią išvadą. Taikomų metodikų įvairovė, siūlomų problemų alternatyvūs sprendimo būdai leidžia geriau suvokti tiriamo reiškinio esmę, pažinti patį reiškinį.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti, kaip keičiamasi informacija ir kaip bendradarbiauja institucijos siekdamos užkardyti smurtą artimoje aplinkoje.

Tyrimo objektas – keitimasis informacija ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas, tiriant smurto atvejus artimoje aplinkoje.

Tyrime sprendžiami uždaviniai: nustatyti informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje gavimo šaltinius; išanalizuoti informacijos apie pacientų sveikatą, kuri pakito dėl galimai nusikalstamų veiksmų padarymo, teikimo tvarką (informacijos apie paciento sveikatą konfidencialumas); išanalizuoti, kaip keičiamasi įtariamųjų / pripažintų kaltais asmenų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo informacija tarp institucijų); aptarti tarpinstitucinio bendradarbiavimo formas, tiriant smurtą artimoje aplinkoje.

Tyrimo metodai. Dokumentų analizė, struktūruotas interviu ir kt. mokslinio tyrimo metodai.

Taikant dokumentų analizės metodą išanalizuoti teisės aktai, reglamentuojantys gydymo paslaugas teikiančių subjektų disponuojamos informacijos apie pacientų sveikatą teikimą teisėsaugos institucijoms, bei informacijos, surinktos tiriant smurtą artimoje aplinkoje, dalijimasis ir sklaida tarp įvairių institucijų.

2017 m. vasario–balandžio mėn. pagal parengtą klausimų sąrašą atliktas **struktūruotas interviu žodžiu su ekspertais**. Klausimai buvo susiję su smurto artimoje aplinkoje tyrimu: nukentėjusiojo poreikių nustatymu ir įtariamojo / pripažinto kaltu asmens nusikalstamo elgesio

rizikos vertinimo informacijos dalijimusi su kitomis institucijomis, tarpinstitucinio bendradarbiavimo formomis tiriant smurtą artimoje aplinkoje. Interviu buvo pasirinkti pareigūnai ir darbuotojai, dirbantys Klaipėdos ir Panevėžio apygardos prokuratūrų veiklos teritorijoje, Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato veiklos teritorijoje, Kauno apygardos probacijos tarnyboje, Kauno m. vaiko teisių apsaugos įstaigoje, Kauno ir Tauragės apskričių specializuotuose pagalbos centruose, bei Kauno apskrityje gydymo paslaugas teikiantys gydytojai. Prieš interviu tyrimo autoriai informavo respondentus apie šio tyrimo tikslą, keliamus uždavinius, supažindino su klausimais, kurie bus užduodami interviu metu. Visiems respondentams buvo garantuotas konfidencialumas.

Kiti šiame tyrime minimi moksliniai tyrimo metodai buvo naudojami gautiems atsakymams, mokslinei literatūrai ir teisės aktams analizuoti, apibendrinti ir tyrimo išvadoms, pasiūlymams suformuluoti.

TYRIMAS IR JO REZULTATŲ ANALIZĖ

Gana daug mokslinių straipsnių ir darbų yra parengta apie smurto artimoje aplinkoje priežastis, prevenciją, smurto artimoje aplinkoje tyrimo specifiką[4]. Norint apžvelgti tyrimus, susijusius su gydymo paslaugas teikiančių subjektų disponuojama informacija apie pacientų sveikatos sutrikdymus, galimai atsiradusius dėl smurto artimoje aplinkoje, su įtariamojo / pripažinto kaltu asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo sklaida tarp institucijų, susijusių su smurto artimoje aplinkoje tyrimu, ir su tarpinstitucinio bendradarbiavimo formomis, tiriant smurtą artimoje aplinkoje Lietuvoje, buvo atlikta paieška teisės žurnaluose „Teisė“, „Jurisprudencija“, „Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka“ bei elektroninėse duomenų bazėse. Paieškos kriterijai: straipsniai, rengti lietuvių ir anglų kalbomis. Reikšminiai žodžiai: „informacijos apie paciento sveikatą konfidencialumas“, „asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo sklaida“, „tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiriant smurtą artimoje aplinkoje“. Tyrimų atlikimo data – nuo 2011 m. iki 2017 m. Buvo aptikta straipsnių, kuriuose informacijos

[4] Ansell Ch., Gash A. Collaborative Governance in Theory and Practice. Journal of Public Administration Research and Theory. 2008. 18 (4), p. 543–571.

Amanda L. Robinson Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence. The Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff,Wales. Violence Against Women. 2006 August, Volume 12, Number 8, p. 761-788.

Bryson J. M., Crosby, B. C., Stone, M. M. The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. Public Administration Review, 2006, 66 (1), p. 44-55.

Craig, D, Courtney, M. . The Potential of Partnership: Key Learnings and Ways. Local Partnerships and Governance Research Group. 2004.

apie asmens sveikatą konfidencialumo tema buvo analizuojama daugiau iš paciento perspektyvos. Paminėtini šie autoriai: S. Endriukaitytė, D. Jonuškaitė, E. Gefenas, G. Mozūraitis.

2011 m. gruodžio 15 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui, pastebimas policijos registruojamų įvykių, registre gautų pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje ir pradėtų ikiteisminių tyrimų dėl smurto artimoje aplinkoje skaičiaus didėjimas. Pvz., laikotarpiu nuo 2012-01-01 iki 2012-12-31 policijos registruojamų įvykių registre užregistruoti 18 268 pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje ir pradėti 7 586 ikiteisminiai tyrimai dėl smurto artimoje aplinkoje, o laikotarpiu nuo 2015-01-01 iki 2015-12-31 jau atitinkamai – 38 510 ir 10 703.

Pats smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia įvairaus sunkumo nusikalstamų veikų padarymu, pvz., tyčinis nužudymas, iššaginimas, nesunkus sveikatos sutrikdymas, grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas, turto sunaikinimas ar sugadinimas. Vien iš šio trumpo nusikalstamų veikų sąrašo matyti, kad įvairiomis smurto formomis artimoje aplinkoje yra kėsinamasi į įvairius baudžiamuoju įstatymu saugomus teisinius gėrius: žmogaus gyvybę, sveikatą, žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą, nuosavybę, turtines laisves ir turtinius interesus.

Žvelgiant į statistinius duomenis apie smurtą artimoje aplinkoje, kyla klausimas, kas gi praneša apie smurtą artimoje aplinkoje. Ar tik asmuo, kuris nukentėjo nuo smurto? Ar dar yra kitų informacijos šaltinių? Vadovaujantis Lietuvos Respublikos BPK 78 str., liudyti gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, kuris gali žinoti kokių nors aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti. Šias aplinkybes žmogus galėjo matyti ar kitaip suvokti (girdėti, užuosti ir t. t.) ir gali duoti teisingus parodymus. Šis požymis sietinas su liudytojo procesiniu veiksnumu. Liudytojas gali būti bet kokio amžiaus, bet kokios pilietybės ar be pilietybės asmuo. Pradėjus tyrimą duomenys renkami laikantis baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų procedūrų. Lietuvos Respublikos BPK 20 str. 1 d. nurodo, kad „įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys.“[5]

Taigi, informacijos turėtoju apie padarytą nusikalstamą veiką gali būti ne tik tiesiogiai nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjęs asmuo, bet ir kiti asmenys. Autoriai, remdamiesi savo praktinio darbo patirtimi, sukaupta akademine patirtimi tyrinėjant smurtą artimoje aplinkoje, baudžiamųjų bylų analizės duomenimis, asmenų kontaktavimo su smurtu artimoje aplinkoje

5 Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 89-2741

būdo kriterijumi, santykinai išskiria tokius informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje šaltinius:

a) auka – asmuo, tiesiogiai, betarpiškai vieną kartą ar pastoviai patyręs ar patiriantis vienokios ar kitokios formos smurtą (fizinį, psichinį, ekonominį, seksualinį) (asmuo įgyja nukentėjusiojo statusą esant ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo procesiniam sprendimui);

b) pats smurtautojas;

c) asmenys, kurie buvo smurtinių veiksmų atlikimo artimoje aplinkoje metu ir matė ar kitaip suvokė smurtinių veiksmų darymo faktą, pvz., tėvai, vaikai, kiti atsitiktinai nusikalstamos veikos metu buvę asmenys;

d) asmenys, disponuojantys informacija apie smurtą artimoje aplinkoje, t. y. gavę informaciją tiek tiesiogiai iš aukos, smurtautojo, iš asmenų, buvusių smurtinių veiksmų atlikimo metu ir stebėjusių ar kitaip suvokusių, kad buvo atlikti nusikalstami veiksmai, tiek netiesiogiai iš kitų asmenų;

e) asmenys, turintys specialių žinių, teikiantys socialines paslaugas, pvz., gydytojai, psichologai, psichiatrai, teisininkai, kurie paslaugos teikimo metu yra gavę informacijos tiek iš paslaugos gavėjo (paciento, kliento), tiek iš atliktų tyrimų arba remdamiesi specialiomis žiniomis išanalizavę informaciją turi pagrindo manyti, kad prieš paslaugos gavėją (pacientą, klientą) buvo pavartoti smurtiniai veiksmai, nulėmę asmens fizinę ir psichinę sveikatos būklę.

Gydytojai, teikdami socialines paslaugas, privalo laikytis teisės aktų, profesinės etikos kodekso reikalavimų – saugoti konfidencialią informaciją, gautą iš socialinės paslaugos gavėjo. Iš to išplaukia, kad informacija, kuri buvo gauta teikiant socialines paslaugas, pvz., apie paciento sveikatą, yra konfidenciali. Į tai dar V a. pr. Kr. dėmesį atkreipė Hipokratas, kurio pasakytais žodžiais „Visa, ką gydydamas matysiu ar girdėsiu, ar šiaip ką, net ir nekviestas gydyti, patirsiu apie žmonių įprastą gyvenimą, nutylėsiu ir laikysiu paslaptyje, jei nebus reikalo tai viešai paskelbti “[6] vadovaujasi gydytojas, medicinos darbuotojas teikdamas gydymo paslaugas. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str. 1 d. nurodo, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.“[7] Panaši nuostata įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 str. 1 d., kur nurodoma, kad „žmogaus privatus gyvenimas

6 Hipokrato priesaika. http://www.ligonine.lt/100/?page_id=539
7 Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.

neliečiamas“.[8] Minėtos teisės aktų nuostatos dėl asmens privataus gyvenimo apsaugos perkeltos į kitus teisės aktus, reglamentuojančius gydymo paslaugas teikiančių subjektų veiklą. Pvz., Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 72 straipsnyje nurodytos asmens sveikatos priežiūros, visuomenės sveikatos priežiūros bei farmacinės veiklos subjektų pareigos “užtikrinti asmenų teisę gauti informaciją apie savo sveikatą ir šios informacijos konfidencialumą“.[9] Dar išsamiau tai išdėstyta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999-12-16 įsakyme „Dėl asmens sveikatos paslapties kriterijų patvirtinimo“, kuriame nurodyta kad „asmens sveikatos (medicininės) paslapties saugojimas, arba konfidencialumas – tai sveikatos priežiūros darbuotojų pareiga be pacientų ar jų atstovų sutikimo neatskleisti informacijos apie paciento sveikatos būklę, diagnozę, prognozę, gydymą ir kitus asmeninio pobūdžio faktus, kuriuos sveikatos priežiūros darbuotojai sužinojo atlikdami profesines ar darbo pareigas“.[10]

Teikiant informaciją apie pacientą be jo sutikimo, duomenų turi būti pateikiama tik tiek, kiek yra klausiama, nes gydymo paslaugas teikiančių medicinos darbuotojų, gydytojų pareiga – ne tik gydyti pacientą, bet ir išsaugoti informaciją apie paciento sveikatą. Lietuvoje konfidencialumo tema atliktų tyrimų yra itin mažai. Vienas iš jų buvo atliktas 2008 m. Jo metu nustatyta, jog „didžioji dalis gydytojų mano, kad jie užtikrina informacijos konfidencialumą apie paciento sveikatos būklę (97,7 proc.), ligos diagnozę (100 proc.), medicininių tyrimų duomenis (100 proc.), gydymo metodus (97,7 proc.), gydymo prognozes (94,2 proc.)“.[11]

Kitas klausimas, susijęs su šiuo tyrimu, yra konfidencialios informacijos teikimo tvarka teisėsaugos institucijoms (policijai). Išanalizavus Lietuvos Respublikos medicinos sistemą reglamentuojančius teisės aktus nustatyta, kad ne viename teisės akte yra įtvirtintos nuostatos apie konfidencialios informacijos apie paciento sveikatą teikimo tvarką. Pvz., Lietuvos Respublikos pacientų teisių žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 8 str. 3 d. nurodyta, kad „visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą turi būti laikoma konfidencialia ir po paciento mirties. Teisę gauti informaciją po paciento mirties turi įpėdiniai pagal testamentą ir pagal įstatymą, sutuoktinis (partneris), tėvai, vaikai“. To paties straipsnio 4 d. nurodyta, kad „konfidenciali informacija gali būti suteikiama kitiems

8 Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
9 Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymo 72 straipsnis 7 punktas. Valstybės žinios, 1994-08-17, Nr. 63-1231.
10 Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999-12-16 įsakymas „Dėl asmens sveikatos paslapties kriterijų patvirtinimo.“ Valstybės žinios, 1999-12-24, Nr. 109-3195.
11 Giedrikaitė R., Misevičienė I., Jakušovaitė I. Gydytojų ir pacientų nuomonės apie pasitikėjimą ir konfidencialumą vertinimas. Medicina, Kaunas. 2008, 44 (1).

asmenims tik turint rašytinį paciento sutikimą, kuriame yra nurodyta tokios informacijos suteikimo pagrindas ir naudojimo tikslai, išskyrus atvejus, kai pacientas medicinos dokumentuose yra pasirašytinai nurodęs, koks konkretus asmuo turi teisę gauti tokią informaciją, taip pat tokios informacijos teikimo mastą ir terminus. Pacientas turi teisę nurodyti asmenis, kuriems konfidenciali informacija negali būti teikiama. Asmenims, tiesiogiai dalyvaujantiems gydant ar slaugant pacientą, atliekantiems paciento sveikatos ekspertizę, be paciento sutikimo konfidenciali informacija gali būti suteikiama tais atvejais ir tiek, kiek tai būtina paciento interesams apsaugoti. Kai pacientas laikomas negalinčiu protingai vertinti savo interesų ir nėra jo sutikimo, konfidenciali informacija gali būti suteikiama paciento atstovui, sutuoktiniui (partneriui), tėvams (įtėviams) ar pilnamečiams vaikams tiek, kiek tai būtina paciento interesams apsaugoti“. Minėto įstatymo 9 straipsnio dalyse nurodyta:

1 dalyje: „Be paciento sutikimo teisės aktų nustatyta tvarka konfidenciali informacija gali būti suteikiama valstybės institucijoms, kurioms Lietuvos Respublikos įstatymai suteikia teisę gauti konfidencialią informaciją apie pacientą, taip pat šio įstatymo 23 str. 8 d. nurodytiems asmenims. Konfidenciali informacija šiems asmenims gali būti suteikiama tik rašytiniu jų prašymu, kuriame nurodomas konfidencialios informacijos prašymo pagrindas, jos naudojimo tikslai ir reikalingos informacijos mastas. Visais atvejais konfidencialios informacijos suteikimas turi atitikti protingumo, sąžiningumo ir paciento teisių apsaugos ir interesų prioriteto principus“.

2 dalyje: „Už neteisėtą konfidencialios informacijos apie pacientą rinkimą ir naudojimą atsakoma teisės aktų nustatyta tvarka“.

3 dalyje: „Užtikrinant paciento teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, turi būti vadovaujamasi nuostata, kad paciento interesai ir gerovė yra svarbesni už visuomenės interesus. Šios nuostatos taikymas gali būti ribojamas įstatymų nustatytais atvejais, kai tai būtina visuomenės saugumo, nusikalstamumo prevencijos, visuomenės sveikatos arba kitų žmonių teisių ir laisvių apsaugai“.

4 dalyje: „Apie sužalotus pacientus, kuriems žala galėjo būti padaryta nusikalstama veika, sveikatos priežiūros įstaigos privalo nedelsdamos pranešti teisėsaugos institucijoms“.[12]

Apibendrinant galima teigti, kad konfidenciali informacija apie paciento sveikatą gali būti teikiama tretiesiems asmenims:

a) esant paciento sutikimui;

[12] Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996-10-23, Nr. 102-2317.

b) be paciento sutikimo tais atvejais, kurie apibrėžti įstatyme.

Vienas iš tokių atvejų yra asmens sužalojimas, susijęs su nusikalstama veika. Žodžio „sužaloti“ reikšmė lietuviškų terminų žodyme aiškinama taip: „1. smarkiai sužeisti, suluošinti: Sužaloti kūną, veidą. sngr.: Neatsargiai elgdamasis su mašinomis, gali susižaloti. 2. sugadinti: Sužalotas laivas. Sužalojimas: Sunkus kūno sužalojimas“.[13] Pateiktas žodžio „sužaloti“ reikšmės gramatinis aiškinimas leidžia teigti, kad sužalojimas apima tik žmogaus kūno audinių vientisumo ar organų funkcijos sutrikdymą, mechaniškai, termiškai ar kitaip paveikiant žmogaus kūną ar jo dalį. Taigi, be paciento sutikimo gydymo paslaugas teikiantys subjektai turi imperatyvią pareigą informuoti teisėsaugos institucijas apie sužalotus pacientus.

Ar teikiama informacija teisėsaugos institucijoms, jei asmuo dėl nuolatinio ilgalaikio psichologinio spaudimo, patyčių patiria sveikatos sutrikimus ir priverstas kreiptis į psichologus, psichiatrus arba patirta psichinė prievarta sukelia pokyčius aukos kūne, pvz., atskirų organų disfunkciją ir pan.? Ar gydymo paslaugas teikiantys subjektai privalo informuoti teisėsaugos institucijas apie paciento sužalojimus, gautus dėl psichinio smurto?

Privačiomis psichologinėmis ir psichiatrinėmis konsultacijomis užsiimančių gydytojų atsakymai į užduotą klausimą apie tai, ar socialinių paslaugų teikimo metu paaiškėjus, kad paciento sveikatos būklės pablogėjimas tiesiogiai susijęs su smurtu artimoje aplinkoje be paciento sutikimo jie praneša apie galimai nusikalstamą veiką teisėsaugos institucijoms, buvo tokie:

1) nesant paciento sutikimo gydytojas negali atskleisti konfidencialios informacijos apie paciento sveikatos būklę tretiesiems asmenims, įskaitant teisėsaugą;

2) esant didelei konkurencijai šiame paslaugų segmente konfidencialios informacijos atskleidimas net teisėsaugos institucijoms gali pakenkti privačiai praktikai.

Autoriai atliko interviu su Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato pareigūnais, kurių darbas – nusikalstamų veikų bei gaunamų pranešimų apie įvykius registravimas. Į klausimą, ar privačia odontologo, psichologo, psichiatro veikla užsiimantys subjektai informavo policiją apie spėjamą nusikalstamą veiką, susijusią su smurtu artimoje aplinkoje 2015–2016 m. Kauno mieste, pareigūnai atsakė, kad tokių duomenų jie neturi.

Remiantis policijos registruojamų įvykių registru (toliau – PRĮR), viešosios įstaigos, teikiančios neatidėliotiną, skubią medicinos pagalbą, pvz., Klinikinės ligoninės Skubiosios pagalbos ir traumų skyrius, informuoja policiją apie pacientui padarytus sužalojimus ar

13 Sužaloti. http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/S/suzaloti.

sveikatos sutrikimus (pvz., durtines-pjautines, šautines žaizdas ir kitus sužalojimus). Kita vertus, nerasta jokių duomenų, kad privačiai psichologine, psichiatrine, odontologine veikla užsiimantys subjektai informuotų policiją apie pacientų atžvilgiu daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, susijusią su smurtu artimoje aplinkoje.

Autoriai taip pat atliko interviu su gydymo paslaugas teikiančiais šeimos medicinos gydytojais, radiologais, dirbančiais privačiose klinikose. Į užduotą klausimą, ar esant pagrindui įtarti, kad pacientas buvo sužalotas, pavartojus smurtinius veiksmus, yra pranešama teisėsaugos institucijoms, respondentai atsakė, kad jiems svarbiausia pacientui suteikti medicininę pagalbą, o ne gilintis į sužalojimų kilmę, ypač jei pacientas nepasakoja apie jo atžvilgiu pavartotą smurtą ar neigia smurto prieš jį pavartojimo faktą. Kitos respondentų nurodytos nepranešimo teisėsaugos institucijoms apie kilusius įtarimus priežastys: nepakankamos žinios, kurios leistų daryti pagrįstas išvadas dėl sužalojimo pobūdžio; darbo krūviai; nenoras vykti į teisėsaugas institucijas duoti parodymų; nenoras prarasti klientą. Todėl, pvz., jei odontologinių paslaugų kreipiasi ar su šeimos nariu į kliniką atvyksta nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėję asmenys, tai odontologai tiesiog suteikia gydymo paslaugą, bet nesigilina į danties ar jo dalies netekimo priežastis. Lietuvos Respublikos odontologijos praktikos įstatymo 9 str. nurodytos odontologo profesinės pareigos. Odontologas privalo gerbti pacientų teises, jų nepažeisti, teisės aktų nustatyta tvarka pranešti teisėsaugos bei kitoms įgaliotoms valstybės institucijoms apie sužalotus pacientus, kuriems žala galėjo būti padaryta nusikalstama veika“.[14] Lietuvos Respublikos Seimas 2016-09-21 nutarime dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimo 5 str. nurodo „pasiūlyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai parengti smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijus sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojams ir rekomendacijas dėl veiksmų kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje, taip pat atnaujinti ir platinti Smurto prieš vaikus diagnostikos metodines rekomendacijas.“[15]

Autorių nuomone, Lietuvos Respublikos pacientų teisių žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 9 str. 4 p. vartojamos sąvokos „sužaloti pacientai“ reikšmė nusikalstamų veikų kontekste turėtų būti suprantama plačiau nei dabar yra praktikoje teikiant informaciją teisėsaugos institucijoms apie sužalotus pacientus. Žodis „sužaloti“ turi apimti ir psichinį smurtą, kurio paslėptas, ilgalaikis žalojantis poveikis sukelia asmens sveikatos sutrikimus. Pvz.,

14 Lietuvos Respublikos Odontologijos praktikos įstatymas. Valstybės žinios, 2009-04-18, Nr. 43-1669.
15 Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas “Dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimo.” TAR, 2016-09-22, Nr. 23885.

pastoviai tyčiojantis iš žmogaus gali būti ne tik paveikiama asmens psichika, bet gali būti sutrikdyta atskirų organų funkcija ar žmogus privestas prie savižudybės. Siūlytina Lietuvos Respublikos pacientų teisių žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 9 str. 4 p. pakeisti papildant nuostata dėl psichinio smurto, privedimo prie savižudybės ir 4 p. išdėstyti taip: „Apie sužalotus ar sistemingai terorizuojamus pacientus, kuriems žala galėjo būti padaryta ar yra daroma nusikalstama veika, sveikatos priežiūros įstaigos privalo nedelsdamos pranešti teisėsaugos institucijoms“.

Apibendrinant galima teigti, kad gydymo paslaugas teikiantys subjektai, ypač privačiame sektoriuje, dėl įvairių priežasčių ne visada praneša teisėsaugos institucijoms apie spėjamą galimai nusikalstamą veiką, apie įtariamą suicidą, nors tai turėtų ir privalėtų daryti.

Nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių vertinimas reglamentuotas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2016 m. vasario 29 d. įsakyme Nr. I-63 „Dėl Rekomendacijų dėl nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių vertinimo patvirtinimo“. Nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių vertinimas atliekamas, užpildant aukščiau minėtu Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu patvirtintų nepilnamečio nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių vertinimo pažymą. Drauge įvertinamas ir įtariamo asmens nusikalstamo elgesio rizikos lygis.

Šio tyrimo autoriai, siekdami užsibrėžtų tikslų, 2017 m. vasario–balandžio mėn. atliko interviu su ekspertais dėl įtariamo / pripažinto kaltu asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo tarpinstitucinės sklaidos pagal iš anksto parengtą klausimų sąrašą. Informacija apie asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimą yra labai reikšminga jau pirminėje baudžiamojo proceso stadijoje – ikiteisminiame tyrime – parenkant ir skiriant įtariamajam kardomąją priemonę; parenkant tinkamiausias nukentėjusiajam apsaugos nuo smurto priemones. Prokurorui parinkus ir siūlant skirti pačią griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą įtariamajam, o teismui skiriant tokią priemonę, privalu vadovautis Lietuvos Respublikos BPK 122 str. nuostatomis, apibrėžiančiomis suėmimo skyrimo sąlygas ir pagrindus. Vienas iš pagrindų skirti suėmimą yra pagrįstas manymas, kad įtariamasis darys naujus nusikaltimus. Šiuo atveju yra labai svarbūs nukentėjusiojo specialūs apsaugos poreikiai ir įtariamojo asmens nusikalstamo elgesio rizikos lygis, t. y. kokia egzistuoja tikimybė, kad asmuo gali padaryti naują teisės pažeidimą. Pvz., jei asmuo jau teismo sprendimu buvo pripažintas kaltu padaręs smurtinį nusikaltimą, pvz., tyčinį nužudymą, tai tikimybė, kad asmuo gali padaryti naują smurtinį nusikaltimą yra žymiai didesnė nei asmens, kuris nėra teismo sprendimu pripažintas kaltu už nusikalstamas veikas ar baustas administracine tvarka. Surinkus pakankamai duomenų,

leidžiančių prokurorui manyti, kad buvo padaryta nusikalstama veika, byla pereina iš preliminarios / paruošiamosios baudžiamojo proceso stadijos į teisminio nagrinėjimo stadiją. Kelių skirtingų institucijų atliktas asmens, įgijusio kaltinamojo procesinį statusą, nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas yra vertinga informacija teismui parenkant ir skiriant konkrečią bausmės rūšį bei dydį, taikant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto nuostatas, parenkant ir skiriant baudžiamojo / auklėjamojo pobūdžio priemones.

Atliekant ikiteisminį tyrimą dėl smurto artimoje aplinkoje, pagrindiniai subjektai, atliekantys nukentėjusiojo poreikių nustatymą, socialinės aplinkos, kurioje gyvena auka, smurtautojas įvertinimą, yra policija, specializuotas pagalbos centras (toliau – SPC) ir vaiko teisių apsaugos įstaiga (jei nusikalstama veika susijusi su nepilnamečiu). Vadovaujantis SPC veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, SPC, gavęs iš policijos informaciją apie smurto artimoje aplinkoje atvejį ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens duomenis, pagal galimybes nedelsdamas, bet ne vėliau kaip kitą SPC darbo dieną po informacijos gavimo, telefonu ar kitomis priemonėmis ir būdais susisiekia su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu ir jam pasiūlo specializuotą kompleksinę pagalbą. SPC konsultantai, susisiekę su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu arba kai smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo į juos kreipiasi savarankiškai, užpildo Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens anketą, kartu su smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu sudaro veiksmų ir pagalbos priemonių planą, kuris aprašomas Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens anketoje. Veiksmų ir pagalbos priemonių planas įgyvendinamas atsižvelgiant į konkrečius smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens poreikius ir gali būti tikslinamas arba plano įgyvendinimas nutraukiamas pasikeitus aplinkybėms. Kyla įvairių klausimų: Ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, atliekantis ikiteisminį tyrimą, yra susipažinęs su SPC surinktais duomenimis? Ar SPC sukaupta informacija pateikiama į ikiteisminio tyrimo bylą? Ar prokurorai, prieš parinkdami kardomosios priemonės rūšį įtariamajam, susipažįsta su SPC surinktais duomenimis? Į šiuos klausimus prokurorai, policijos pareigūnai atsakė, kad su SPC surinktais duomenimis jie nebūna supažindinti, į ikiteisminio tyrimo bylą SPC rengti dokumentai dėl nukentėjusiojo poreikių nepateikiami. SPC, nustatydamas nukentėjusiojo poreikius, taip pat vertina grėsmes, kylančias iš įtariamojo asmens pusės nukentėjusiojo ir jo artimųjų sveikatai, gyvybei. Taigi, iš to galima daryti išvadą, jog tarp nukentėjusio asmens poreikių nustatymo ir įtariamo asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo yra tiesioginis koreliacinis ryšis. Kuo grėsmės lygis dėl nusikalstamų veiksmų padarymo yra didesnis, tuo nukentėjusiojo apsaugos poreikiai yra aukštesni. Ikiteisminio tyrimo metu nukentėjusiųjų specialius apsaugos poreikius įvertina ikiteisminio tyrimo

veiksmus atliekantis pareigūnas ar prokuroras, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos BPK ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2016-02-29 įsakymu Nr. I-63 patvirtintomis rekomendacijomis dėl nukentėjusiųjų specialių apsaugos poreikių vertinimo. Specialių apsaugos priemonių taikymo tikslas – sumažinti baudžiamojo proceso ar kitą traumuojantį poveikį. Vadovaujantis Rekomendacijų 13 p., „ikiteisminio tyrimo pareigūno užpildyta specialių apsaugos poreikių vertinimo pažymos kopija pateikiama ikiteisminiam tyrimui vadovaujančiam prokurorui. Pažymos originalas saugomas kartu su proceso dalyvių asmens duomenimis, o prokurorui pateikta kopija – ikiteisminio tyrimo kontrolės byloje. Jei paaiškėja, kad vaikai buvo smurto artimoje aplinkoje liudininkai ir (ar) vaikai gyvena aplinkoje, kurioje buvo smurtauta, ir (ar) buvo smurtauta tiesiogiai prieš juos, SPC konsultantai nedelsdami, ne vėliau kaip kitą SPC darbo dieną po informacijos paaiškėjimo momento, elektroniniu paštu arba telefonu praneša apie tai VTAS ir policijai, jeigu smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo į SPC kreipėsi savarankiškai. Vaiko teisių apsaugos įstaiga surenka informaciją apie nepilnamečių socialinę aplinką (nepilnametis pats nukentėjo, buvo smurtinių veiksmų vietoje, nepilnametis pats smurtavo). Surinkti vaiko teisių apsaugos įstaigos duomenys apie socialinę aplinką padeda įvertinti nukentėjusiojo poreikius, įtariamojo nusikalstamo elgesio riziką. Interviu metu vaiko teisių apsaugos įstaigos pareigūnė, paklausta, ar minėti duomenys perduodami ikiteisminio tyrimo pareigūnui, atliekančiam ikiteisminį tyrimą, ar prokurorui, organizuojančiam ir vadovaujančiam tyrimui, atsakė, kad duomenys pateikiami, jeigu yra pateiktas prašymas dėl informacijos pateikimo, bet praktikoje tai pasitaiko nedažnai.

Tyrimo autorių nuomone, labai svarbu jau ikiteisminio tyrimo stadijoje turėti duomenis iš SPC apie atliktą nukentėjusiojo poreikių nustatymą, iš Vaiko teisių apsaugos įstaigos – apie socialinės aplinkos, kurioje auga nepilnametis, ištyrimą. Tada valstybės pareigūnams yra daug lengviau priimti argumentuotus procesinius sprendimus ikiteisminiame tyrime ir teisme, pvz., parenkant ir skiriant įtariamajam kardomąją priemonę, sprendžiant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko; parenkant ir skiriant baudžiamojo poveikio priemones.

Kita svarbi baudžiamojo proceso stadija yra nuosprendžio ir nutarties vykdymo stadija (Lietuvos Respublikos BPK 335-365 str.), t. y. teismo paskirtos kriminalinės bausmės, baudžiamojo / auklėjamojo poveikio priemonių vykdymas. Teismui priėmus sprendimą pripažinti asmenį kaltu padarius nusikalstamą veiką, skiriant jam bausmę ir vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 str. (toliau – BK 75 str.) atidedant bausmės vykdymą arba atleidus nuo bausmės, probacijos tarnyba privalo atlikti nuteisto asmens

nusikalstamo elgesio rizikos vertinimą. Interviu metu Kauno apygardos probacijos tarnybos pareigūnas pažymėjo, kad rengiant vertinimą, probacijos tarnyba negauna jokios medžiagos iš policijos ar kt. institucijų apie vertinamą asmenį, išskyrus tik teismo sprendimą. Rengiant vertinimą probacijos pareigūnas privalo vėl tikrinti ir gauti duomenis iš įvairių registrų, į kuriuos jau anksčiau panašiu klausimu kreipėsi kitos institucijos. Dėl informacijos apsikeitimo nebuvimo tarp probacijos tarnybos ir policijos, SPC yra neefektyviai naudojami žmogiškieji, materialiniai ir finansiniai ištekliai, nukenčia ir asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo kokybė. Probacijos tarnybos atliktas ir parengtas kokybiškas, išsamus asmens nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas yra labai svarbus priimant tolesnius sprendimus dėl konkrečios asmens elgesio korekcijos programos parinkimo, jos taikymo ir pan.

Apibendrinant galima teigti, kad tarp policijos, SPC, vaikų teisių apsaugos įstaigos, prokuratūros, probacijos tarnybos nevyksta sklandus informacijos keitimasis dėl nukentėjusiojo poreikių, įtariamojo / nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos, nukentėjusiojo, nepilnamečių ir įtariamojo / nuteistojo socialinės aplinkos.

Siūlytina sukurti nukentėjusiojo poreikių, įtariamojo / nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos ir minėtų proceso dalyvių socialinės aplinkos vertinimo dokumentą, susidedantį iš atskirų segmentų, kurie būtų prieinami pildyti atskiroms institucijoms jų kompetencijos ribose.

Kitas tyrimo segmentas atliekant šį tyrimą – tai tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp įvairių savo vykdomomis funkcijomis, suteiktais įgaliojimais, pavaldumu institucijų (autoriai šiuo terminu įvardija tiek teisėsaugas institucijas (teismas, policija, prokuratūra), tiek kitas įstaigas, pvz., specializuotas pagalbos centras, vaiko teisių apsaugos įstaiga, probacijos tarnyba, subjektai, teikiantys socialines paslaugas. 2015 m. Valstybės audito vykdyta Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo analizė atskleidė, kad koordinavimo tarp institucijų nėra, skirtingų sričių specialistams dažnai trūksta informacijos apie kitų institucijų darbo specifiką ir kompetencijų ribas siekiant sustabdyti smurtautojus ir apsaugoti nukentėjusiuosius. Smurto artimoje aplinkoje nusikalstamas veikas sunku identifikuoti ir nutraukti, kai institucijos ir organizacijos veikia atskirai ir fragmentiškai, neturėdamos bendro ir tvirto atsako smurtui artimoje aplinkoje.[16]

Šiuolaikiniai viešojo valdymo modeliai akcentuoja bendradarbiavimą ir kitas tarporganizacinės sąveikos formas. Bendradarbiavimas tampa svarbiu naujojo viešojo valdymo modelio indikatoriumi. Viešasis administravimas pradėjo formuotis XX amžiuje. Kaip teigia

16 Valstybės auditas. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje organizavimas. Tyrimo ataskaita. 2015, Vilnius, www.vkontrole.lt

Guogis, Šilinskytė[17], nuo to laiko susikūrė trys viešojo valdymo modeliai: tradicinis hierarchinis modelis, naujoji viešoji vadyba (angl. New Public Management) ir Naujasis viešasis valdymas (angl. New Governance). Viešojo valdymo modeliai nuolat kinta, pereidami į vis aukštesnį valdymo lygį. Ilgą laiką vyravo tradicinis hierarchinis viešojo valdymo modelis, kuris palaipsniui išsirutuliojo į naująją viešąją vadybą.

Tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus tarpusavyje bendradarbiauja įvairios institucijos, o jų bendradarbiavimas vadinamas tarpinstituciniu. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas yra veiksminga priemonė, siekiant mažinti smurtą artimoje aplinkoje. Pasak mokslininko Puškoriaus[18], bendradarbiavimo forma apibrėžiama nustatant tarpusavio pasitikėjimo, bendros veiklos koordinavimo bei išteklių pasidalijimo tarp dalyvių lygmenį. JAV mokslininkas Himmelman[19] tarpinstitucines sąveikos formas skirsto į tinklus, koordinavimą, kooperaciją ir bendradarbiavimą. Craig, Courtney[20] teigia, kad pagal bendrų tikslų, galios, išteklių, rizikos ir atskaitomybės stiprumą tarporganizacinės sąveikos formos yra skirstomos į sambūvį, tinklus, kooperaciją, bendradarbiavimą ir partnerystę.

Sambūvis yra silpniausia tarpinstitucinės (tarporganizacinės) sąveikos forma, kai organizacijos žino viena apie kitą, tačiau mano, kad joms nėra būtina dirbti kartu. Ši sąveikos forma nebūdinga tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus.

Tinklai yra kita tarpinstitucinės (tarporganizacinės) sąveikos forma, kuriai būdingas neformalus bendravimas, bet nėra bendro sprendimų priėmimo. Pasak Craig, Courtney., tokio bendradarbiavimo pagrindas yra keitimasis informacija. Tinklai būdingi tiriant smurto atvejus artimoje aplinkoje, nes vyksta keitimasis informacija.

Kooperacija yra toks tarpinstitucinis (tarporganizacinis) bendradarbiavimas, kai nėra nustatyto tikslaus ir ilgalaikio santykių termino, nuolatinio bei formalaus įsipareigojimo vienos kitai. Taip pat pripažįstamos bendros problemos, interesai, darbotvarkės, gali būti padedama kitai organizacijai pasiekti savo tikslų. Autorių nuomone, šiuo metu vykstantis tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus atitinka tarpinstitucinės sąveikos

[17] Guogis, A., Šilinskytė, A. Naujasis viešasis valdymas kaip pilietinė vertybė: Lietuvos bendruomenių aktyvumo atvejis. Tiltai, 2013, (1), p. 27-37
[18] Puškorius, S. Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006
[19] Himmelman, A. T. Definitions, Decision-making models, Roles, and Collaboration Process Guide. Minneapolis. 2002
[20] Craig, D, Courtney, M. . The Potential of Partnership: Key Learnings and Ways. Local Partnerships and Governance Research Group. 2004

formą – kooperaciją – dėl šių priežasčių: pripažįstamų bendrų problemų, interesų, tarpusavio pagalbos siekiant tikslo.

Pradinės sąlygos bendradarbiauti tarp skirtingų institucijų yra susijusios su aplinka, kurioje vyks bendradarbiavimas. Didesnė tikimybė, kad bendradarbiavimas bus reikalingas neramioje aplinkoje, kai susiduriama su įvairiomis problemomis, todėl reikia susivienyti.[21] Pasak mokslininkų Ansell, Gash[22], šios sąlygos turi įtakos visai bendradarbiavimo eigai, nes aplinka gali palengvinti arba apsunkinti bendradarbiavimą. Pradines sąlygas sudaro išteklių, galios ir žinių disbalansas (neatitikimas) tarp visų suinteresuotųjų šalių. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiriant smurto artimoje aplinkoje vyksta perduodant informaciją, rengiant bendrus pasitarimus, konsultacijas bei kartu sprendžiant problemas.

Paklausus ekspertų apie bendradarbiavimo intensyvumą, didžioji dalis ekspertų atsakė, kad bendradarbiaujama yra pagal poreikį, t. y. priklauso nuo konkretaus įvykio, gali būti bendri pasitarimai kartą per savaitę, o gali būti vos vienas bendras pasitarimas su kitos institucijos atstovais per pusę metų. Paklausus, kas inicijuoja tarpinstitucinius susitikimus, koordinacinius pasitarimus, buvo paminėtos šios institucijos: prokuratūra, policija.

Užklausus, ar ekspertams žinomi kokie nors jų institucijos susitarimai su kitomis institucijomis dėl informacijos keitimosi, didžioji dalis ekspertų atsakė, kad apie tai nieko nežino.

Paklausus, kokiais būdais vyksta tarpinstitucinis bendradarbiavimas, paaiškėjo, kad dažniausiai yra bendradarbiaujama telefonu, šį bendradarbiavimo kanalą paminėjo visi ekspertai. Taip pat daugelis ekspertų kaip vieną iš pagrindinių bendradarbiavimo kanalų nurodė susirašinėjimą oficialiais raštais. Tyrimo metu taip pat nustatyta, kad gana populiari yra tiesioginio bendravimo forma – susitikimai, koordinaciniai pasitarimai.

Taigi, pagrindiniai tarpinstitucinio bendradarbiavimo kanalai yra telefonas, susirašinėjimas oficialiais laiškais (apima ir reikalavimą susipažinti su informaciją ir pan.), susitikimai, koordinaciniai pasitarimai.

Apibendrinant galima teigti, kad tarpinstitucinis bendradarbiavimas gana silpnas, vyrauja šios sąveikos formos: sambūvis, tinklai, kooperacija, todėl yra reikalingas koordinatorius tiek nacionaliniu, tiek apskričių lygiu, kuris organizuotų glaudesnį tarpinstitucinį bendradarbiavimą

21 Bryson J. M., Crosby, B. C., Stone, M. M. The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. Public Administration Review, 2006, 66 (1), 44-55.
22 Ansell Ch., Gash A. Collaborative Governance in Theory and Practice. Journal of Public Administration Research and Theory. 2008. 18 (4), p. 543–571

tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus. Nėra apibrėžtos tvarkos dėl sklandaus keitimosi informacija, t. y. jaučiama bendradarbiavimo taisyklių stoka. Dažnai tai paliekama nuspręsti vietinių teisėsaugos institucijų, viešųjų įstaigų administracijai.

IŠVADOS:

Gydymo paslaugas teikiantys subjektai, ypač privačiame sektoriuje, dėl įvairių priežasčių ne visada praneša teisėsaugos institucijoms apie spėjamą galimai nusikalstamą veiką, apie įtariamą suicidą.

Tarp policijos, SPC, vaikų teisių apsaugos įstaigos, prokuratūros, probacijos tarnybos nėra sklandaus keitimosi informacija apie institucijų atliktus vertinimus dėl nukentėjusiojo poreikių, įtariamojo / nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos, nukentėjusiojo, nepilnamečių ir įtariamojo / nuteistojo socialinės aplinkos.

Tarpinstituciniam bendradarbiavimui, tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus, būdingas gana silpnas ryšys. Būdingos sąveikos formos: sambūvis, tinklai ir kooperacija.

Nėra apibrėžtos tvarkos dėl sklandaus keitimosi informacija tarp institucijų tiriant smurto artimoje aplinkoje atvejus, t. y. bendradarbiavimo taisyklių stoka. Dažnai apie tai paliekama spręsti vietinių teisėsaugos institucijų, viešųjų įstaigų administracijai.

PASIŪLYMAI:

1. Sukurti nukentėjusiojo poreikių, įtariamojo / nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos ir minėtų proceso dalyvių socialinės aplinkos vertinimo dokumentą, susidedantį iš atskirų segmentų, kurie būtų prieinami pildyti atskiroms institucijoms atsižvelgiant į jų kompetencijai priskirtus klausimus.
2. Lietuvos Respublikos pacientų teisių žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 9 str. 4 p. išdėstyti taip: „Apie sužalotus ar sistemingai terorizuojamus pacientus, kuriems žala galėjo būti padaryta ar yra daroma nusikalstama veika, sveikatos priežiūros įstaigos privalo nedelsdamos pranešti teisėsaugos institucijoms“.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos Policijos įstatymas. TAR, 2015-07-03, Nr. 10818.

6. Lietuvos Respublikos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymas. Valstybės žinios, 1995-06-28, Nr. 53-1290;
7. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas. Valstybės žinios, 1996-07-03, Nr. 63-1479.
8. Lietuvos Respublikos Sveikatos sistemos įstatymas. Valstybės žinios, 1994-08-17, Nr. 63-1231.
9. Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996-10-23, Nr. 102-2317.
10. Lietuvos Respublikos Odontologijos praktikos įstatymas. Valstybės žinios, 1996-04-19, Nr. 35-855.
11. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas "Dėl apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimo." TAR, 2016-09-22, Nr. 23885.
12. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011-07-19 įsakymas Nr. 5-V-673 „Dėl policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo." Žinios, 2011-07-23, Nr. 96-4537.
13. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2016 m. vasario 29 d. įsakymas Nr. I-63 „Dėl rekomendacijų dėl nukentėjusiojo specialių apsaugos poreikių vertinimo patvirtinimo". TAR, 2016-03-01, Nr. 4051.
14. Lietuvos gydytojo profesinės etikos kodeksas. http://www.lsadps.lt/failai/ 456_gydytojupro fesinesetikoskodeksas.pdf
15. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999-12-16 įsakymas „Dėl asmens sveikatos paslapties kriterijų patvirtinimo " Valstybės žinios, 1999-12-24, Nr. 109-3195.
16. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012-05-07 įsakymas Nr. A1-227 "Dėl specializuotų pagalbo centrų veiklos aprašo patvirtinimo." Žin. 2012, Nr. 54-2676.
17. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014-11-06 įsakymas Nr. A1-532 "Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012-05-07 įsakymo Nr. A1-227 "Dėl specializuotų pagalbo centrų veiklos aprašo patvirtinimo" pakeitimo." TAR, 2014-11-07, Nr. 16246.
18. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012-05-07 įsakymas Nr. A1-227 "Dėl specializuotų pagalbo centrų veiklos aprašo patvirtinimo". Valstybės žinios, 2012-05-10, Nr. 54-2676.Valstybės auditas. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje organizavimas. Tyrimo ataskaita. 2015, Vilnius, www.vkontrole.lt
19. Ansell Ch., Gash A. Collaborative Governance in Theory and Practice. Journal of Public Administration Research and Theory. 2008. 18 (4), p. 543–571.
20. Amanda L. Robinson Reducing Repeat Victimization Among High-Risk Victims of Domestic Violence. The Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff,Wales. Violence Against Women. 2006 August, Volume 12, Number 8, p. 761-788.
21. Bryson J. M., Crosby, B. C., Stone, M. M. The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. Public Administration Review, 2006, 66 (1), p. 44-55.
22. Craig, D, Courtney, M. . The Potential of Partnership: Key Learnings and Ways. Local Partnerships and Governance Research Group. 2004.
23. Gefenas. E., Endriukaitytė. S., Jonuškaitė. D., Konfidencialumas gydytojo praktikoje. Visuomenės sveikata, 2012/3 (58), p. 19-25.
24. Guogis, A., Šilinskytė, A. Naujasis viešasis valdymas kaip pilietinė vertybė: Lietuvos bendruomenių aktyvumo atvejis. Tiltai, 2013, (1), p. 27-37.
25. Himmelman, A. T. Definitions, Decision-making models, Roles, and Collaboration Process Guide. Minneapolis. 2002.
26. Puškorius, S. Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006.
27. Raipa, A. Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. Viešoji politika ir administravimas, 2009 (30), p. 22-32.

ISSN 2029-1701
ISSN 2335-2035 (Online)

Mokslinių straipsnių rinkinys
VISUOMENĖS SAUGUMAS IR VIEŠOJI TVARKA
PUBLIC SECURITY AND PUBLIC ORDER
2017 (18)
Scientific articles

EXCHANGE OF INFORMATION AND INTER-INSTITUTIONAL CO-OPERATION IN DOMESTIC VIOLENCE CASES

Dr. Gediminas Bučiūnas *, Vilius Velička**
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Cases of domestic violence resulting in a death of an adult or even a child have been occurring in Lithuania. This social phenomenon presupposes the country to enforce appropriate law act regimentation to reduce it. The object of this scientific research is the investigation of criminal offenses related to domestic violence. Also, the authors will attempt to identify the key issues that are in the way of stopping the occurrence of domestic violence.

In addition to the criminal law, the anti-domestic violence law has been present for more than five years in the Republic of Lithuania (since 15th of December, 2011). But overtime, it raises a question. Are these tools applied effectively when solving cases of domestic violence? Recent domestic violence outbreaks in Kėdainiai and Šiauliai has caught everybody's attention. It is clear proof that such issues require more than a few years to be solved. Various institutions, such as the police, specialized help centers, child protective services, prosecutor's offices, and others also take part in domestic violence case investigation. From this list, we can see that cooperation from many institutions is required. The authors of this study will analyze a unified domestic abuse response model and will focus on:

- the retrieval of information in domestic abuse cases.
- cooperation of medical institutions in case signs of domestic violence are present.
- assessment of the victim's social needs and sustained damages
- the suspect's or criminal's risk assessment within various institutions.
- the means and specifics of cooperation between various institutions or services.

Keywords: information, domestic violence, pre-trial investigation, inter-institutional cooperation.

Gediminas Bučiūnas*, daktaras, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės katedros docentas. Kauno apygardos prokuratūros prokuroras. Mokslinių tyrimų kryptys: ikiteisminis tyrimas, diplomatinė teisė, nusikaltimų tyrimo metodologija, terorizmas, organizuotas nusikalstamumas.
Gediminas Buciunas*, PhD, Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Law, assoc. prof. Kaunas regional prosecution office, prosecutor. Research interests: pretrial investigation stage, diplomatic law, methodology investigation crimes, terrorism, organized crimes.

Vilius Velička,** Lietuvos policijos mokyklos Policijos veiklos skyriaus viršininko pavaduotojas. Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto policijos veiklos katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptys: nusikalstamų veikų prevencija, smurtas artimoje aplinkoje, neapykantos nusikaltimai.
Vilius Velicka,** Lithuanian police school, Deputy Head of Police Activity Division. Mykolas Romeris University, Faculty of Public Security, Department of Police Activity. Research interests: crime prevention, domestic violence, hate crimes.